

ՏԱՐԱԶԸ ԼՈՅՍ Է ՏԵՄՆՈՒՄ ՇԱՐԱԹԸ ՄԻ ԱՆԳԱՄ ԿԻՐԱԿԻ ՕՐԵՐԸ

№ 10 Կիրակի մարտի 20

հինգերորդ տարի 1894

Կ Ե Ս Ն Ք Ի Ք Ս Ր Ո Ն Ն Ր

Ուրաւիւ

ՄԱՍՆ ԵՐԿՐՈՐԳ

Գ Է Ո Ր Գ Ս Պ Է Ր Օ

Կ Ե Մ Ա Ն Զ Ը

Ես փորձում էի ամօրել նրա տանջանքները, նրա խռովութիւնները, որովհետեւ այդ խնդրի վերաբերմամբ ես ունէի իմ սեպհական փիլիսոփայութիւնը, որ մի որոշ չափով պահանջում էր ապրիս ինձ:

«Մահի երկիւղը, ասում էի նրան, ինձ բոլորովին ցնորական է երևում: Միայն երկու հիպոթեզ կարելի է տնել: Քննելով ամեն գիշեր, մենք կարող ենք երկրորդ օրը այլևս չըզարթնել և սակայն այդ միտքը չէ արգելում մեզ քնելու: Ուստի ենթադրենք նախ և առաջ, որ մեր կեանքի հետ ամեն բան փերջանում է և մենք այլևս չենք զարթնելու ամենահին, ուրեմն այդ մի քուն է, որ մեզ համար երբէք չի վերջանայ, որ կըյարատիւ յաւիտեան և մենք նրա մասին երբէք ոչինչ չենք իմանայ: Երկրորդ՝ ենթադրենք, որ հոգին կըմնայ կենդանի, այդ ժամանակ մենք մի տեղ դարձեալ կըզարթնենք, որ մեր գործունէութիւնը շարունակենք: Այդ գէպքում, զարթնելը չէ կարող զարհուրելի լինել: Նա, ընդհակառակը, տւելի դրաւիչ պէտք է լինի, որովհետեւ ամեն պայութիւն քնութեան մէջ իր պոյութեան պատճառն (raison d'être) ունի և նպատակը. և ամեն արարած, ամենաշնչինից սկսած մինչև ամենաազնիւր, արախով ինչ և երջանկութիւն է գրտնում իր կարողութիւնների գործադրութեան մէջ»:

Այս պատճառարանութիւնը կարծես հանգարտեցնում էր նրան: Բայց կասկածի անհանգստութիւնները դարձեալ երևում էին մի փոքր ժամանակից յետոյ և փշի նման խայթում էին: Երբեմն միայնակ թափառում էր Պարիզի ընդարձակ գերեզմանատներում, որոնելով գերեզմանների մէջ անսպառ ճեմելիքները, լսելով քամու ձայնը ծառերի մէջ, մեռած տերևների խշշոցը շուրջների վրայ, պտտեցնելով նայածքը միմեանց հետ սեղմած բազմանկիւն դամբարանների վրայ, որոնք շինւած են մեռելների հասակի չափով և մարդկային ոչնչութիւնն են ներկայացնում: Ետտ անգամ նա հեռանում էր քաղաքից դուրս՝ շրջակայքը, անտառների մէջ մտնում և ամբողջ ժամերով շրջապայում էր, ինքն իր հետ խօսելով և երբեմն երբեմն հառաչելով:

Այդտեղ նա մնում էր մինչև կէս գիշեր, գերում էր մինչև լուսնի երևալը, այդ գիշերային արեգակի գունաթափ ճառագայթների երևալը, որ կարծես մեռելների համար է ստեղծւած:

Երբեմն ես մի ամբողջ օր մնում էր Պանտեօնի հրապարակում գտնուող իր գործարանի մէջ, որ թէ իր աշխատութեան սենեակն էր, թէ ննջարանը և թէ ընդունարանը և մինչև գիշերուայ ժամը մէկը հետազոտում էր Կլինիկայից բերած մի գանդ և միկրոսկոպով քննում էր նրա գորշ նիւթի ամենափոքր մասերը:

Դրական կոչւած գիտութիւնների անորոշութիւնը, իր խելքի ամբողջ ոյժերի կենդրոնացնելը այդ խնդիրների լուծման վրայ, նրան սոսկալի յուսահատութեան մէջ էին ձգում այն ժամանակ և մի քանի անգամ ես նրան գտել եմ կատարեալ գուլկութեան մէջ, աչքերը հրավառ և բորբոքւած, զարկերակը անկանոն և տենդային յուզմունքի մէջ: Այդ ճգնաժամների միևի ժամանակ, ստիպւած լինելով մի քանի ժամայ համար թողնել նրան, կարծում էի թէ այլևս նրան կենդանի չեմ գտնի, երբ վերագառնամ առաւօտեան ժամը 5-ին: Եւ ճշմարիտ, նա իր առաջ դրած ունէր մի բաժակ թոյն, որ աշխատեց խնայն գալել մտնել տեսնելով: Բայց խնայն, հանդարտելով, հոգու կատարեալ անդորրութեամբ և ժպտալով առայ ինձ. «Բնչի է պէտք, եթէ մենք հէնց անմահ լինինք, միևնոյն է, դրանից էլ մի բան դուրս չի գայ. ես կամենում էի միայն շուտ ճաշակել այդ անմահութիւնը»:

Այդ օրը նա խոտովանեց ինձ, որ փափագ էր զգացել մաղերից բռնած բարձրանալ գէպի առաստաղը և այդտեղից մարմնի ամբողջ ծանրութեամբ ընկնել յատակի վրայ:

Այն անտարբերութիւնը, որով հասարակութիւնը վերաբերում է մարդկային ճակատագրի այդ մեծ առեղծւածին, այդ խնդրին, որ նրա աչքում գերակշիռ նշանակութիւն ունէր, որովհետեւ խօսքը մեր պոյութեան կամ ոչնչութեան մասին է, սովորաբար մեծ յուսահատութեան մէջ էր ձգում նրան: Սմեն տեղ նա տեսնում էր մարդկանց դրաւած միայն նիւթական շահերով, խորասուզւած յատկապէս «փող աշխատելու» յիմար մտքի մէջ և նւիրելով իրանց բոլոր տարիները, օրերը, բոլոր ժամերը, վայրկեանները այդ գանդան ձեռքի տակ քօղարկւած շահերին. նա չէր գտնում ոչ մի տեղ ոչ մի ազատ, անկախ, հոգեւոր կեանքով ապրող միտք:

Նրան թւում էր, որ մտածող էակները կարող էին, աւարտաւոր էին, մարմնաւոր կեանքով ապրե-

լով հանդերձ, որովհետև այլապես անկարելի էր, գոնէ ստորուկ չըլլինէլ այդ կոսիտ գործարանաւորութեան և իրանց գոյութեան լաւագոյն ժամերը նըկարել մտաւոր կեանքին:

Այն ժամանակ, որից սկսում է այս պատմութիւնը, Գէորգ Սպէրօն արդէն հռչակաւոր էր և նոյն իսկ մեծ փառք էր ձեռք բերել այն ինքնուրոյն գիտնական աշխատութիւններով, որ հրատարակել էր և այն բարձր գրականական երկասիրութիւններով որ նրա անունը ամբողջ աշխարհում հռչակաւոր էին դարձրել: Թէև նա դեռ քսանհինգ տարեկան չէր, արդէն մի միլիօնից աւելի ընթերցողներ կարդացել էին նրա աշխատութիւնները, որ նա հասարակ ամբողջի համար չէր գրել և սակայն մեծ աջողութիւն էր գտել կրթել ցանկացող մեծամասնութեան, ինչպէս և լուսաւոր փոքրամասնութեան կողմից: Նրան հռչակել էին իբրև մի նոր պարոյցի հիմնադիր և ականաւոր կրթիկոսներ, չր ճանաչելով ոչ նրա անձնատրոյթիւնը, ոչ հասակը, խօսում էին նրա «վարդապետութիւնների» մասին: Թէ ինչպէս էր պատահել, որ այդ եղակի փոխփան, այդ խտարարայ ուսանողը, ընկել էր մի մատաղահաս տղջկայ ոտքերը արեւմտի ժամանակ, միայնակ նրա հետ այն տէրրասի վրայ, որտեղ նրանց հանգիպեցինք—այդ կրտսեանի մեր պատմութեան շարունակութիւնից:

II

Տ Ե Ս Ի Ա Ր

Նրանց առաջին հանգիստումը ճշմարիտ որ տարօրինակ էր եղել: Երիտասարդ բնագէտը լինելով բնութեան պեղեցիկութիւնների ջերմեւանդ դիտող, միշտ հետախույզ մեծ և վեհ տեսարանների, անցեալ ամառ, ձեռնարկել էր Նօրվէգիայում մի ուղևորութիւն կատարելու, նպատակ ունենալով այցելել այն անապատային ֆիօրդները, ուր կատաղի ծովը մուշում է, այն ձիւնապատ սարերը, որոնց կուսական ճակատները բարձրանում են մինչև ամպերը և մանաւանդ ջերմ ցանկութիւն ունենալով ուսումնասիրել մասնաւորապէս հիւսիսափայլները, մեր մոլորակի կեանքի այդ վիթխարի արտայայտութիւնը: Այդ ճանապարհորդութեան մէջ ես նրան ընկերակցում էի: Արեգակի մայր մասնիկը խաղաղ և հեռաւոր ֆիօրդների ետևում, պայծառ աստղի ծագելը լեռների վրայ, անասելի կերպով զբաւում էին նրա արտիստիկական և բանաստեղծական հոգին: Մենք մնացինք այդտեղ մի ամսից աւելի, պատե-

լով այն պեղանկար տեղերը, որոնք տարածւում են Քրիստինիայից մինչև սկանդինաւեան Ալպերը: Արդ, Նօրվէգիան՝ Հիւսիսի այդ գաւազի հայրենիքն էր, որին վիճակւած էր այնքան բուռն ազդեցութիւն գործել բարեկամիս վրայ և արթնացնել նրա քնած միտքը: Նա ապրում էր հէնց այդտեղ, մի քանի քայլով հեռու մեզնից, բայց չընայելով դրան՝ միայն մեր մեկնելու օրը պատահմունքը, նախնիրենքի այդ աստուածը, առիթ տաւ նրանց միմեանց տեսնել:

Ապօրոգեան արեգակի ճառագայթները ոսկեգօծել էին հեռաւոր լեռների գագաթները: Մատաղահաս Նօրվէգիացի օրիորդը իր հօր ընկերակցութեամբ բարձրանում է այն սարերից մինի վրայ, ուր հագարաւոր տուրիստներ գնում են սովորաբար արեգակի ծագումը տեսնելու: Այդ օրը արեգակի ծագումը հրաշալի էր: Իկլեան—արդպէս էր նորատի աղջկայ անունը—մենակ հեռացել էր և բարձրացել մի առանձին լեռնիկի վրայ, որ աւելի լաւ դիտէ չրջակայքը և պէզոժի մանրամասնութիւնները, և երբ իր նայածքով ըմբռնելով ամբողջ հորիզոնը, երեսը դարձրաւ արեգակի հակադիր կողմը, նա յանկարծ նշմարեց երկնքի մէջ իր սեպհական պատկերը, իր ամբողջ կերպարանը, որ շատ լաւ ճանաչում էր. այդ պատկերը շատ նման էր իրան և նկարւած էր ոչ թէ սարերի, երկրի, այլ ուղղակի երկնքի վրայ: Մի լուսաւոր բոլորակ՝ փառքի պսակի նման շրջապատում էր գլուխը և ուսերը և մի ուրիշ աւելի մեծ եթերական բոլորակ, ծիրանի գոյնով ներկւած, եզրաւորում էր այդ չընաղ պատկերը:

Ապշած, յուզւած այդ տարօրինակ տեսիլքից և դեռ արեգակի ծագման վահագման տեսարանի թարմ ազդեցութեան տակ գտնւելով, նա իսկոյն չընշմարեց, որ մի ուրիշ դէմք, մարդկային դէմքի մի պրօֆիլ, նկարւել էր իր դէմքի կշտին, անշարժ կանգնած մի ուրաւկան, որ գիտում էր իրան և նրմանում էր այն սրբերի արձաններին, որոնք ամբողջ հասակով կանգնած են եկեղեցիների կոթողների վրայ: Այդ առնացի դէմքը և իր դէմքը չըջանաւած էին միմեանց օգային ծիածանազարդ բոլորակով: Յանկարծ Իկլեան նշմարեց օդի մէջ այդ զարմանալի արական պրօֆիլը և կարծեց թէ մի ֆանտաստիկական տեսիլքի խաղալիկ է եղել և հիացած, զարմացման և զրեթէ զարհուրանքի մի շարժում տրաւ: Իր օգային պատկերը ճշտութեամբ կրկնեց իր այդ շարժումը, բայց միևնոյն ժամանակ նա տեսաւ, որ այրական դէմքը ձեռքը տարաւ զլիարկին և հանելով, գլուխ տաւ իրան. դրանից յետոյ տղամարդի

պատկերը սկսեց հետզհետե նսեմանալ և շուտով անհետացաւ իր պատկերի հետ միասին:

Թափօր լերան այլակերպութիւնը, երբ Յիսուսի աշակերտները յանկարծ նշմարեցին երկնքում վարդապետի պատկերը Մովսէսի և Նդեայի պատկերների հետ միասին, այնքան խորին ապշութեան մէջ չընկնեց այդ վիպաներին, ինչպէս Նօրմէգիայի այդ անմեղ կոյսի ի տես այդ զարմանալի օգային երեւոյթը, որի պատճառը ծանօթ է բոլոր միջնորդաբաններին:

Այդ տեսիլը, իբրև մի գեղեցիկ անուրջ, անջնջելի կերպով տալուորեց նրա մտքի խորութեան մէջ: Նա կանչեց իր հօրը, որ մի քիչ ներքև կանգնած մնացել էր, բայց երբ սա եկաւ, ամեն բան աներեւոյթացել էր: Եկէան խնդրեց նրան բացատրել այդ երեւոյթը, բայց զուր, հայրը կասկածաբարով վերաբերեց և մինչև անգամ բացասեց նրա իրականութիւնը: Այդ ընտիր հայրը, որ մի պաշտօնաթող սպայ էր, պատկանում էր այն գոռոզ սկեպտիկների թւին, որոնք ուղղակի հերքում են այն ամենը, ինչ որ չըզգիտեն կամ չեն հասկանում: Մեր գեղեցկուհին ողբան աշխատեց համոզել նրան թէ հէնց խելոյն իր պատկերը տեսել է երկնքում, մինչև անգամ մի երիտասարդ և լաւ կազմաւորով տղամարդի պատկերը, որքան մանրամասն կերպով պատմեց այդ երեւոյթի պարագաները և կցեց որ պատկերները իրան բնականից աւելի մեծ էին երեւցել և նմանում էին հսկայական ուրաւականների, յարգելի սպան վճռապէս և արծառադատութեամբ պատասխանեց թէ այդ բոլորը տեսական (օպտիական) պատրանքներ են, երևակայութեան ծնունդ և վատ քնելու հետևանք:

Սակայն այդ օրն երեկոյեան, երբ մենք չոգնեաւ մտանք, ես նկատեցի որ մի ջահել աղջիկ, զանգուր մտղերով, շատ զարմացած կերպով նայում էր բարեկամին: Նա կանգնած էր ափում, թիւր տւած հօրը և այնպէս էր արձանացած որ կարծես Ղուփի կիներն լինէր այլի արձան դարձած:

Ես ցոյց տւի նրան Գէորգին հէնց որ նաւը հասանք և հազիւ սա գլուխը դարձրեց գէպի նա, որ ջահել աղջիկը այնպէս շառագունեց, որ խելոյն նայածքը դարձրեց գէպի նաւի խարխալը, որ այդ բոլորին շարժւում էր և ճանապարհ էր ընկնում: Զրդիտեմ Սպէրօն նկատեց այդ, թէ ոչ: Իրողութիւնն այս է, որ առաւօտեան մեղանից ոչ մինս չէինք տեսել այդ օգային երեւոյթը, գէթ այն բոլորին, երբ երիտասարդ աղջիկը մեզ մօտ էր հասել, և նա ծածկւած էր մեր նայածքից մայաւունքի մի խիտ

կոյտով: Մենք աւելի գրաւած էինք Սրեկէքի կողմով, արեգակի ծագման գեղեցկութիւնը գիտելով: Սակայն Սպէրօն ողջունեց Նօրմէգիային, որ ափսոսանքով էր թողնում, ձեռքի այն շարժումով, որով ողջունել էր արեգակի ծագումը և անծանօթ աղջիկը այդ ողջոյնը իր համար ընդունեց:

(Կը շարունակւի)

ԱՀԱ, ԹԷ ԻՆՉՈՒ ԵՍ ՉԵՄ ՊՍԵԿԻՈՒՄ

(Գուստաւ Նադօլց)

Երբ ինձ վիճակի ամուսին լինել,
Եւ այդ Աստուծոն թէ հաճոյ լինի,
Կնոջս կուգեմ ես սիրահարել
Այնպէս որ վառի նախանձը շատի.
Կուգեմ ես բարի և խոնարհ լինել
Եւ ամուսնութեան իմ խաղաղ կեանքում
Օրինակելի կուգեմ մարդ լինել...
Ահա, թէ ինչու ես չեմ պսակւում:

* *

Ողջ աշխարհն անցայ մոտորումներով
Եւ աշխարհի մէջ հրեշտակ փնտրեցի,
Ես հաւատացի նրան յոյսերով
Եւ նրա սիրոյն միշտ սպասեցի.
Մոտորումներս կանթեղի նման
Իմ կեանքն էին մեղմ լուսաւորում.
Կնոջ էի սպասում դադափարական...
Ահա, թէ ինչու ես չեմ պսակւում:

* *

Քաղաքաւորի գոտցմունքներն ու ծէս
Երբէք համեմատ չեն իմ ուժերի.
Չեմ ուզում կինը կօխտկայի պէս,
Ոչ էլ ցանկանում վիպասանուհի,
Որպէս զի կարգայ իմ ամուսինը
Հազար մի դասեր, ես չեմ ցանկանում
Եւ չեմ ցանկանում կաշաղակ կինը...
Ահա, թէ ինչու ես չեմ պսակւում:

* *

Կուգեմ լիովին ես ինքս լինել
Իմ յաւատ տէրը և առանց հաշի.
Երբ որ ցանկանամ՝ երթամ ըզբօսնել,

ծ Ն Օ Ղ Մ Կ Մ Ն զ Ն Ղ Ք .

Տուն վերադառնամ—երբ սիրտս ուզի.
Իմ պատուհանը բանամ կամ փակեմ
Ծախեմ իմ տունը՝ նորն առնեմ կուզում,
Կցանկամ փոքր էլ բռնակալ լինեմ...
Ահա, թէ ինչու ես չեմ պսակում:

*
**

Կուզեմ որպէս զի կինը կարենար
Ինձ միշտ գեղեցիկ դառնել, ճանաչել,
Սիրելի, խելօք և գործիս համար
Առանց կեղծելու ինձ գովարանէր.
Որպէս զի նաև ինձ նման խօսէր,
Մտածէր, ինչպէս ես եմ մտածում.
Եւ թէ հաւանէր իմ ոտանաւորներ...
Ահա, թէ ինչու ես չեմ պսակում:

*
**

Կուզեմ իմ պապիկ դարձած ժամանակ
Որպէս օրինակ իմ թունիկներին,
Հարեւանիս հետ չընկացնեմ բաժակ
Իսպառ մոռացած իմ վաթսոն տարին.
Կուզեմ դողդոջուն իմ թոյլ մատերով
Լարել կիթառս, ընկերաց միջում,
Նրբեմն էլ երգել ի պատիւ կանանց...
Ահա, թէ ինչու ես չեմ պսակում:

*
**

Եթէ լինէի ես Միհրդատը,
Չէի վախենայ երբէք ոչինչից.
Բայց այնպէս թոյլ եմ իմ նեարցները,
Որ երկնչում եմ ամենայն բանից,
Ես սարսափում եմ թրեաք խմելուց,
Մկնկեղ խառն գինում կամ ջրում
Եւ ուրիշ հազար կեր ու խմելուց...
Ահա, թէ ինչու ես չեմ պսակում:

*
**

Ե՛հ, և վերջապէս այն վաղուց գիտեմ.
Ինչպէս եմ անցնում ամուսինք օրեր.
Եւ դրա համար է որ խոստացել եմ—
Այդ մարդկանց նման երբէք չըլինել.
Գուցէ այդ մի մեծ ցաւ չէ, անկասկած,
Մահու յանցանք չէ. բայց շատ եմ վախում
Ծաղր ու ծանակից, ով ալ էր իմ Աստուած...
Ահա, թէ ինչու ես չեմ պսակում:

Ա. Կրասիլնիկեան

Կ Ա Ր Է Ս Ի Լ Ի Ա

(Աւֆ. Վոլէից)

Հայր սուրբը հէնց նոր աւարտել էր պատա-
րագը, երբ քերին նրա մօտ գերիներին: Արիշուկէի
վայրի մի խորքումն էր այդ: Փլած ժայռը, որի
վրայ բարձրանում էր վիթխարի թղենու անկանոն
բունը, մի տեսակ սեղանի ձև էր ստացել, իսկ տա-
ճարի ծածկոցին փոխարինում էր Կարլետեան դրօ-
շակը: Գօն Կարլսի գինւորները լուռ շարքերով,
կազմ շրջապատ էին կազմել այդտեղ: Նաւարայի
գատիկայ արեւը, կարծես թէ իր կիզիչ ճառագայթ-
ների ամբողջ տապը այդ կիրճի վրայ էր կենդրո-
նացրել, ուր միմիայն գորշ սարեակի թուխքը ժա-
մանակ առ ժամանակ խանդարում էր եկեղեցական
միօրինակ երգեցողութիւնը: Վերը ժանիքաւոր
լեւները գազաթին երևում էին պահակների անշարժ
սուեքները: Տարօրինակ էր այդ գօրքի հրամանա-
տար քահանան, որ պատարագ էր մատուցանում իր
գինւորների մէջ: Եւ ինչպէս նրա գէմքի վրայ կար-
դացւում էր Կաթսիլի երկգլխի էութիւնը: Նրա
պատերազմի մէջ խաշւած թուխ գէմքի գծապու-
թեան վրայ որոշ կերպով երևում էր գաժան բնա-
ւորութիւն, գազափա, ական յափշտակութիւն, կուռու-
կրօնութիւն, կուռակրօնութիւն առանց գէմքի գու-
նատութեան, որին պակասում է վանքի կամարների
մուգը: Փոքրիկ, փայլուն աչքեր, շատ փայլուն.
արտակարգ հաստ ջգեր ճակատի վրայ, կասես թէ
կապում լինին պարանի նման նրա մտքերը, պա-
հելով նրան կամակոր անշարժութեան մէջ:

Ամեն անգամ, երբ նա շրջում էր գէպի ներ-
կայ եղողները և ձեռները վեր բարձրացրած օրհ-
նում արտասանելով իր Dominus Vobiscum-ը, նրա
շուրջաւի տակից երևում էր՝ գինւորական բաճկո-
նակը և տորճանակի կամ դանակի կոթը:

—«Նա մեզ ի՞նչ պէտք է անի», մտածում էին
սարսափով գերիները, մտաբերելով Կաթսիլի բար-
բարոսութիւնների մասին իրանց լսածները, որոնց
չնորհիւ, նրան արքայական բանակում առանձին
մականոն էին տւել:

Սակայն, ինչ որ մի հրաշքով, հայր սուրբը այդ
առաւօտը մի տեսակ ողորմած արամադրութեան
մէջ էր: Բայց օգուտ կատարած պատարագը, երէկ
երկեղեցան տարած յաղթանակը, ինչպէս և զատ-
կական տօնը, որին նա գեւ անտարբեր չէր, նրա
գէմքի գծապուծեան ուրախ և բարի արտայայտու-
թիւն էին տւել: Պատարագը աւարտելուց յետոյ,
մինչ եկեղեցու ծառան Միգուէլը, որի տողրակում

ղըրնգըրնգում էին փամփուշտները, սեղանից հա-
ւարում էր սրբազան անթիվները և դարսում մեծ
տրիկի մէջ, որ սովորաբար հետևում էր բանակին
ջորիին բարձած, քահանան մօտեցաւ գերիներին:
Կուում բոլորովին յոգնած, որ ամբողջ գիշերը ան-
քուն էին անցկացրել, իսկ այժմ սարսափից դեղ-
նած, քաղցից, ծարաւից և յոգնածութիւնից ուժա-
սպառ եղած՝ նրանք սպանդանոցի բակում եղած
ոչխարների հօտի պէս իրար էին սեղմել: Նրանց
յարդի մէջ կտրած բաճկոնները, քնի կամ փախուս-
տի միջոցին անկանոն կերպով կապած ռազմա-
մթերքը, գլխարկից սկսած մինչ գեղին կօշիկները
պատած թողը, բալորը երևան էր հանում նրանց
յալթւած սղորմնի տեսքը, ցոյց տալով, որ ֆիզի-
քական յոգնածութեան ներքոյ թաղնւած է և բա-
րոյական ոյժի անկումը:

Յողթական ժպիտով Կարեսիլեան նայեց նրանց:
Նրա համար քիչ բաւականութիւն էր տեսնել հա-
սարակաւաւաւութեան զինւորներին այդպէս ընկճւած,
գլղղւած, դողդողալիս, լաւ հագնւած կուշտ Կար-
եսիլեաների—Նաւարրայի և Բասկեան լեռնականների
մէջ:

—Vivas Dias! Զաւակներս, դարձաւ նա
նրանց բարի դէմքով.—Հասարակաւաւաւութիւնը վատ
է իր պաշտպաններին կերակրում: Դուք այնպէս
նիհար էք, ինչպէս Պիրենէյեան գայլերը ձմեռը,
երբ լեռները ծածկւած են ձիւնով և նրանք դաշտ
իջնելով թափառում են աների շուրջը, ուր լուսաւո-
րում է կրակը, իսկ մօտ հոտը այնքան անուշ փշում:
ձյնարտութեան ջատագովների հետ այս կերպով չեն
վարւում: Ուզում էք փորձել hermanos: Դէն ձգէք
այդ անարգ գլխարկները և սպիտակ բրէտներ ծած-
կեցէք: Ո՞վ ձայն կըտայ կեցցէ՛ արքան, ես նրան
կեանք կըշնորհեմ և կըհրամայեմ իմ զինւորներին
հաւատարմութեան բաժանել: Այս այնպէս ուղիղ է,
ինչպէս որ այսօր դատիկ է: Հազիւ քահանան ար-
ասանեց այս խօսքերը, բոլոր գլխարկները գէտ
օդը բարձրացան, և «կեցցէ՛ արքան Կարլոս», «կեց-
ցէ՛ Կարեսիլեան» հնչեց լեռներում: Խեղճեր, ինչ-
պէս չէին ուզում մեռնել. իսկ միտք, որ նրանց
կողքին տապաւնւում էր ժայռի տակին, թեթիւ կրա-
կի վրայ, այնքան ակորթեղի էր և հոտը այնքան
զիւրեկան: Ես կարծում եմ, որ դեռ ես թագաւա-
հանքը այդպիսի մի անկեղծ ցոյցով դեռ չէ մեծար-
ւել: Կերակրեցէ՛ք դրանց շուտով, ասաց ժողովով
Կարեսիլեան, երբ գայլերը դոշում են այդքան բարձր
ձայնով, այդ ասել է թէ՛ նրանք շատ սաստիկ քաղ-
ցել են:

Հրացանակիրները հեռացան, բացի մէկից, ա-
մենքից կրտսերը որ դեռ շարունակում էր կանգնել
հրամանատարի առաջ, մի տեսակ հպարտ, ինքնա-
վստահ տեսքով, որ գրեթէ հակասում էր նրա հա-
զիւ հազ աղւամազով ծածկւած մանկական դժա-
գրութեան: Լայն թիկնոցը, որ բսակի ձևով ահա-
պին ծալքերով ընկած էր նրա ուսերին, որոնց ներ-
քից երևում էր նրա նիհար ձեռները, աւելի փոք-
րիկ, աւելի մատաղ տեսք էին տալիս նրան:

Նրանց սի սաթի պէս երկայնաձիւ, արաբական
աչքերը այրւում էին տեղային փայլով, որոնց կա-
մակոր համարձակ հայեացքը անհանգստացնում էր
Կարեսիլին:

—Դու ի՞նչ ես ուզում, հարցրեց քահանան:

—Ոչինչ: Ես իմ վիճակի որոշման եմ մնում:

—Բեղ նոյն վիճակն է սպասում, ինչ միւսնե-
րին: Ես ոչ ոքի չանւանեցի: Բոլորը էլ ներւած էք:

—Միւսները վախկոտներ, դաւաճաններ են, մի-
միայն ես չըզոչեցի:

—Անունդ ի՞նչ է:

—Տօնի Վիգալ:

—Ո՞րտեղացի ես:

—Պիւսսերդից:

—Քանի տարեկան:

—Տասն և եօթ:

—Հասարակաւաւաւութիւնը երևի էլ մարդիկ
չունի, որ ստիպւած է երեխայոց հաւաքելու:

—Ինձ չեն հաւաքել, padre, ես կամաւոր եմ:

—Իսկ գիտե՞ս արդեօք, տխմար, որ ես շատ
միջոցներ ունեմ քեզ ստիպելու կանչել «կեցցէ՛ ար-
քան»:

Պատանին վճռական նշան արեց, որ ասել էր
թէ «փորձեցէք»:

—Ուրեմն, դու աւելի լաւ ես համարում մեռ-
նել:

—Հարիւր անգամ:

—Լաւ, դու կըմեռնես: Նրա ակնարկով որ-
սորգների մի ջոկատ խսկոյն շրջապատեց գերիին:
Նա չըթարթեց անգամ: Այդ հերոսական այրու-
թիւնը ստիպեց Կարեսիլին մի վայրկեան դադարել
դէպի նա:

—Մահանից առաջ դու ինձնից ոչինչ չունե՞ս
խնդրելու: Ուտել, խմել չե՞ս ցանկանում:

—Ոչ, պատասխանեց պատանին. միայն թէ
ինչպէս լաւ կաթոլիկ, ես չէի ուզե՞նալ առանց քա-
ւութեան ներկայանալ Տիրոջ:

Կարեսիլեան դեռ չէր հանել իր փարաջէն և
չուրջառը:

ՈՉԽԱՐՔ ԵՒ ՅՈՒՆՔ

Չեմ գիտեր որ հովիւները խորհուրդ քրեր որոշեր են ատենով
բաղմացնել իրենց հօտին չըները, որ գայլերէն մընան գառներն ա-
պահով: Բայց ինչ եղաւ.— Գայլերն իրաւ ոչխարներէն հեռու քայլել
սկըսան, սակայն չըներն ալ այնքան բաղմացան որ անոնց տալու
բան մը չըմնաց. պէտք էր մեռնէին չները քաղցած: Հովիւներն ինչ
ընեն աղէկ.— Առաջ գառները խուզեցին մէյմէկ մէյմէկ, յետոյ վի-
ճակ ձըգելով՝ մորթիւները սըկըրդեցին, վերջապէս ոչխարներուն մէջ
այնպիսի ջարդ մը քրին որ հինգ վեց հաա հազիւ մնացին խեղճերը.
անոնք ալ կերան իրանց չըները:

Կրիւով, Թարգմանութիւն Գ. արքեպ. Սյապովսկիի

—Չորիք, ասաց նա ժայռի վրայ նստելով: Երբ գինւորները հեռացան, դատապարտեալը դարձաւ կիսաձայն. «Օրհնեցէք ինձ՝ հայր սուրբ, որովհետեւ ես մեղաւոր եմ...»

Բայց ահա խոտտփանութեան միջոցին, կիրճի մոտարում լսում է հրացանի ահռելի մի ձայն:

—Ի գէն, գոչում են պահակները:

Կարէսիլիան վեր է թռչում, հրամաններ տալիս, պահակներ կարգում, գինւորներին տեղ տեղ անում: Ենքը նոյնպէս առաւ տարձանակը և գեռ փարաջէն շրջանաձև շրջեց. նկատելով պատանուին գեռ ևս չոգած, ասաց:

—Դու, ինչ ես անում այստեղ:

—Քառութեան եմ սպասում:

—Ուղիղ որ... ես մոռացայ քո մասին... ասաց քահանան:

Ապա փառաւոր կերպով վեր բարձրացնելով ձեռքերը, նա օրհնեց այդ խոնարհած մատաղ գլուխը, և դարձաւ աչք ամեց շուրջը որսորդների ջուրհառը որսնելու. նրանք ռմբակոծութեան ժամանակ ցրւել էին: Ապա մի քայլ ետ գնալով՝ նշան դրեց քառուղին, նրան տեղն ու տեղը թողնելով:

Մանուշար

Մ Ա Հ Փ Ո Յ Փ

ՊՐՕՖԷՍՐ Ն. ՆԵՐՍԵՍԵԱՆ

Հայ գիտնականների փոքրիկ խմբից մէկն էլ պոետն է: Հեռագիրը գուցէ որ մարտի 14-ին Մոսկվայում սրտի հիւանդութիւնից վախճանեց տեղական համալսարանի պրոֆէսոր Ներսէս Յ. Ներսէսեան:

Հանդուցեալը սերւած է Շուշի քաղաքում մի շատ յայտնի բնաւորից: Նրա հայրն էր Միրզա-Ուսուբը, որ երկտասարկութեան հասակում զոհ գնալով այն ժամանակ տիրող պարսկական կառավարութեան կամայականութեան, բռնի կերպով աւուրեց Պարսկաստան և այնտեղ ստիպւած եղաւ իր մի քանի հառակակիցների հետ ընդունել մահմեդական կրօնը: Պարսկաստանում Ռուսերը հիմնաւորապէս ուսումնասիրեց պարսկերէնը և տեղ ուսացաւ արքունի դիւանում: Տարիներից յետոյ վերադառնալով հայրենիք, սբը անցել էր ռուսաց համալսարանութեան տակ, նա Շուշում իր և քաջ պարսկազէտ վայելում էր պատիւ և, ինչպէս ասում են, ուսուցչութիւն էր անում:

Միրզա-Ուսուբի կրտսեր որդին էր Ներսէսը: Նա ծնւել է 1848 թ. Շուշում: Լինելով չուրիկոր ծնողների որդի, նա կամքի ոյժով յաղթեց բոլոր խոչընդոտները և միջնակարգ ուսումը աւարտելուց յետոյ մտաւ Մոսկւայի համալսարանի իրաւաբանական ֆակուլտետը: Վերջացնելով ուսումը այդ տեղ, երկտասարկ իրաւաբանը մնաց համալսարանում, զգալով իր մէջ կոչում ծառայել գիտութեան և սկսեց պատրաստել պրոֆէսորական պաշտօնի համար: 1875 թ. նա քննութիւն տւեց և ստացաւ քաղաքային իրաւունքի մագիստրատի գիտնական կոչումը և միւս տարին սկսեց իր դասախոսութիւնները Մոսկւայի համալսարանում. իսկ 1878 թ. նորից քննութիւն տալով, նա վերջնականապէս ստացաւ պրոֆէսորի ամբիոն: Այն ժամանակից մինչև իր մահը հանգուցեալը կարգում էր առևտրական իրաւաբանութեան դասախոսութիւնները:

Վերջին տարիներում Ներսէսեանի առողջութիւնը խանգարւած էր. նա սպասում էր լինէր կր լրանաւոր օրէնքով սահմանած ժամանակը կենսութեան ստանալու համար և վճռել էր այդ օրւանից հեռանալ գործից, բնակւել Կով-

կասում: Այդ ժամանակը պիտի լրանար այս տարւայ մայիսին: Բայց մահը թոյլ չէտւեց նրան տեսնել հանդատեան օրեր: Նա մեռաւ թողնելով մի մեծ ընտանիք տառնց նիւթական ապահովութեան:

Հանդուցեալ դիտնականը բարի և հեղ բնաւորութեան տէր մարդ էր: Մենք մի քանի անգամ տեսել ենք նրան Շուշի քաղաքում, ուր նա անց էր կացնում ամառը. մենք հիացած էինք բարի և համեստ պրոֆէսորի վրայ, որ քաղցրութեամբ խօսում էր իրրի հարազատ հայ, չէր մերժում իր խորհուրդները նրա օգնութեան գիմողներին: Նրա համար խորթ չէր հայկական ընթացիկ կեանքը: 1885-ին նա կաթոլիկոսական պատգամաւոր էր ընտրւած Բեսարաբիայի թեմի կողմից. իսկ 1890-ին Շուշուց գնաց Էջմիածին, ճառադարձարդից Սիւնիաց երկրում:

Հանգուցեալը մի քանի գրական փաստաւորներ ունի հրատարակւած իր մասնագիտութեան վերաբերեալ:

Հանգիտ ոսկորներից, բարի գիտնական և աղնիւ, որտացաւ հայ:

զեղարան

Պատմական ժամանակներում Կովկասում և Անդրկովկասում մեծ կիւլտուրական աշխարհներ անալյան եղած են Արարատեան դաշտավայրը և Շիրակի լեռնային տափաստեանը։ Անդրկովկասի և Կովկասի ոչ մի գաւառը երբէք չի հասել վերոյիշեալ չըջաններէ քաղաքակրթութեան բարձրութեան, թող թէ շատերը նրանցից մնացել են խիստ նախնական վիճակի մէջ և միայն մեր օրերումն է սկսել շօշափել նրանց քաղաքակրթութիւնը։ այդպէս են իսկուրները և զրանց սեռակից վերական մանր ցեղերը։ Դեռ Քրիստոսից շատ դարեր առաջ Արարատեան դաշտում կային քաղաքներ, գրւած օրէնքներ և պատմագրութիւն, կար հարուստ մեհենական մատենագրութիւն, որ կրակի ճարակ դարձաւ չորրորդ դարու սկզբում և որի ամենաչնչին բեկորները այնքան անձկանօք փայտայտում ենք մենք։ Յունական նազելի աստածուհիները փոխադրելով Արարատեան երկիրը՝ ըմբռնելի և սիրելի էին լինում տեղական բնակիչներին և պաշտելի դառնում։ Այսպիսի երևոյթներ զուրկը որոնէինք Անդրկովկասի և Կովկասի միւս գաւառներում։ Այդպէս և բնականաբար նախ և առաջ Արարատեան դաշտում բնդունեց յառաջագէտ քրիստոնէութիւնը և սկսեց լուսաւորել իր շուրջը։ այդ տեղ նախ հնարեցան սուրբ գրքերը... Անցած շրջանի կիւլտուրայի յուշարձաններն են այն բազմաթիւ ճարտարապետական շէնքերը, որոնք մինչև հիմա գրաւում են մեր հիացումը։

Այդ շէնքերը գլխաւորապէս կրօնական են, վասն զի եկեղեցին համակեց քաղաքական կեանքը և տիրապետող եղաւ՝ լարելով ամբողջ ազգի բոլորանէր ոյժը և կարողութիւնը Նրկների արքայութեան ճանապարհի վրայ։

Ճարտարապետական վերոյիշեալ արձանները գննելով՝ մենք տեսնում ենք մի զարմանալի սերտ միութիւն ոճի, որ սկիզբն առնելով Արարատեան մայր կաթողիկէից՝ թեւակոխում է Շիրակ, Գուգարք (Լուր), հասնում է մինչև Մցխէթ, Սիւնիք (Տաթև) և Արցախ (Գանձասար)։ Այդ ճարտարա-

պետական շէնքերից (տաճարներից) շատերն ունին հարուստ կօմքինացիա, որից կարող է օգտուել, օրինակ առնել՝ ժամանակիս նոյն իսկ հանճարեղ ճարտարապետը, այլև առհասարակ նրանք ունին վեհադեցիկ պարզութիւն և գեղեցկութիւն։ Պրօֆեսոր Իրիխը ահա թէ ինչ է գրում։

Վիտելով Անուշ Հայոց եկեղեցիները՝ չի կարելի չըցանկանալ, որ նրանց վրայ ուշադրութիւն դարձնելն ինչպէս այնպիսի օրինակների վրայ, ուր կարելի է տեսնել ամենամաքուր գեղեցկութիւնը գոհացուցիչ ամենքի համար՝ պարզ և վեհագոյն գաղափարները արտայայտելու խնդրում։ Նկեղեցական հայկական շէնքերը մեզմ և անգործացուցիչ տալաւորութիւն են գործում։ Սակայն մի ուրիշ պրօֆեսոր պ. Մուրիէ՝ իրաւացի կերպով նկատում է, որ հայկական շէնքերը զուրկ են մեծութիւնից։ յիշաւի մեր ամեն շէնքերը փոքր են, սեղմած, ցած, կարճ։

Ս. Էջմիածնում ճարտարապետական գոհար պիտի նկատուի միայն սուրբ Լոյս Հռիփսիմէի տաճարը։ Մայր կաթողիկէն և միւս երկու վանքերը պարզ քառակուսիներ են մի սրածայր գմբէթով, միայն կաթողիկէն երեք կողմից ունի կիսաբոլոր գոգ, իսկ չորրորդ կողմից սիրուն քանդակներով զարդարուն։ Ս. Հռիփսիմէի վանքը անսխալ գմբէթայրկ է. նրա փոքրիկ մանրանկարը կարող է համարել Վ. Պոլսի հռչակաւոր Այա Սօֆիան. երկուսի էլ շէնքի հետեի կազմութեան կօմքինացիան և սկզբունքը մէկ է, այսինքն չորս պատերում և անկիւններում կիսաբոլոր գրկեր կազմելով, զրանց թեւերը յառաջանում են աննկատելի կերպով դէպի տաճարի կեդրոնը և կրում են իրանց վրայ հրաշալի «անսխալ» գմբէթը, որը շատ կարճ ու թեթեւ սուր է հակառակ սովորական վանքերի բարձր և յոյժ սուր գմբէթներին։ Ս. Հռիփսիմէի վանքը չընայելով իր փոքրութեան, թէ ներսից և թէ դրսից շատ փառահեղ է և բոլորովին ամբողջական տալաւորութիւն է գործում։

Ճարտարապետական այս գոհարը՝ որ մի դեղեցիկ և շօշափելի վկայ է Արարատեան դաշտում եղած վաղուցայն կիւլտուրայի, գտնում է սալուռնայից խախտւած վիճակի մէջ։ Այժմ

վանքը նորոգելու մտադրութիւն կայ. նոյն իսկ արդէն քիչ քարեր են բերւած։ Մեր հարցին թէ ինչպէս պիտի կատարուի այդ վերանորոգութիւնը, պատասխանեցին թէ՛ ճեղքաւանդները պիտի ցեմէնտով լցնեն, իսկ մաշած քարերը հանւելով, նորերը պիտի փակցնեն նրանց տեղ։ Հարկ չըկայ ասել, որ հինի վրայ նոր կտոր ձգելը ինչպէս ասում է Աւետարանը, աւելի կըքրքրէ հինը։ յիշաւի, ամեն մի պոկած քար այդ հին շինութիւնից, պիտի խախտէ նրան էապէս, մինչդեռ նրա տեղը դրած նոր քարը ոչինչ չըպիտի աւելցնի շէնքի հաստատութեան։ Ճեղքաւանդները ցեմէնտով լցնելու դէմ ոչինչ չունինք ասելու։ միայն քարեր հանելը որմերից շատ վտանգաւոր է։ Աւելի լաւ է դրսից՝ տաճարի չորս անկիւնում և պատերի երեսով մէկ կամ երկու տեղ կօնսորֆորս նեցուկներ շինելն ամուրու ճաշակով, որոնք ցանցի պէս իրանց մէջն առնելով տաճարը՝ կըպահպանեն նրան կործանելուց։ Ս. Հռիփսիմէի վանքի ճարտարապետական արժէքը ներսումն է. ուրեմն պէտք է աշխատենք ներսի ձևն անփոփոխ պահպանել, իսկ դրսից եթէ կրկնակի ուրիշ նոր որմեր անգամ չիկենք վանքի (այսինքն ներսի) պահպանութեան համար՝ դա ներքի է և նոյն իսկ անհրաժեշտ պահանջ, որ երբէք չի վնասիլ նրա ճարտարապետական արժէքին։

Մեր Մայր կաթողիկէն էլ շատ վնասւած է և կարօտ է նորոգութեան դրսից ու ներսից. խօսւում է որ նա դրսից պատուի ամբողջապէս մարմարիօնով։

S.-Ա.

ԹԱՏՐՈՆ—ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆ

Անցեալ երկուշաբթի, ամսոյս 14-ին Նրեանի և Ղարսի նահանգների կարօտեալների օգտին աիկին Տէրեան Ղորդանեանը արքունական թատրոնում մասնակցութեամբ օպերային արտիստների՝ ներկայացրաւ «Cavaleria Rusticana» և «Mignon» օպերայից երկու ակտ։ Այս ներկայացումը շատ հեռու նմանութիւն ունէր տիկնոջ առաջին կօնցերտին, որից հասարակութեան մեծ մասը շատ էլ դոհ չըհեռացաւ։ Սակայն ամսոյս 14-ի

ներկայացուցի մի սիրուն, մինչև անգամ փառաւոր զեղարեւոտական տօն կարելի է համարել: Ապույց է թիֆլիսում մենք չենք ստացել բուն էստետիքական այնպիսի մի պարծուքին, ինչպէս այս երեկոյ: Մշակած ձայն, խելացի խաղ, փորձած երգչուհի—ահա Տէրեան-Ղորղանեան և նա խոր տպաւորութիւն թողեց հանդիսականներին վրայ: Նրա կիսամաշ ձայնը այս երեկոյ մերթ հնչում էր ինչպէս մի մետաղ, մերթ ինչպէս մի կարկաշատ լճի տառակ:

Այդ երեկոյ շատերը կամենում էին համեմատութիւն անել ա. Տէրեանին օր. Պապայեանին հետ. այդ տեսակ հարցերին պատասխանել չի լինիլ Օր. Պապայեանը դեռ. նոր է սկսում երգել, նրա ձայնը շատ թարմ է, աւելի երիտասարդ. ի հարկէ ձայնի կողմից օր. Պապայեանը գերադասելի է, սակայն դեռ շատ տարիներ պիտի անցնեն և օր. Պապայեանը շատ քանք պէտք է անի, որ երգելու և խաղալու մէջ հասնի ա. Տէրեանին:

Թատրոնը ծայրէ ծայր լինէ էր: Մուտքը 956 ր., իւր ծախս 496 ր.: Բացի այդ՝ ի պատիւ յարգելի երգչուհուն տւած այդ երեկոյ ընթերցին ժողովել է. 171 ր. և այդ բոլորը՝ ընթացին 631 ր. ափիւնը յանձնել է Հայուհեաց Բարեգործական ընկերութեան հասցնելու որոշած նպատակին:

ԳՐԱԽՍՈՒԹԻՒՆ

Տիրացու Մարկոս, վէպիկ Շիրակայ կեանքից աշխատասիրեց Սարիբէգ Տէր-Մեղիքսեղեկեան, Աղէքսանդրապոլ, տպ. Մալխասեանցի, եր. 117, գինէ 25 կ.:

Գրական անիշխանութիւնը թող է տալիս ամեն մէկին խաղեր խաղալ տապարական մամուլի հետ: Հեղինակի փառք վաստակելու տենչանքը այնքան քաջութիւն է տալիս «հողով աղքատներին», որ նրանք անպատիւ գուրս են գալիս հրապարակ, իրանց մրտադ թղթերն են առաջարկում ի

փառս հայկական սառած, փայտացած գրականութեան: Մանաւանդ շատ տանջանքների է ենթարկում գրականութեան դեղարեւոտական բաժինը: Մի կողմ թողնենք ոտանաւոր գրողներին, որոնք իբրև թէ բանաստեղծ անունը պիտի ունենան: Բանաստեղծութեան հարապատ եղբայրը՝ վիպագրութիւնը պակաս տանջւած հարստահարւած չէ: Ասքանաղ Փամբակեցիների պափնիները, երևի, հանգիստ չի տալիս գրիչ ընկելու ընդունակութիւն ունեցողներին. և դուրս են գալիս վէպեր, որոնք ողորում են գրական հրապարակը: Այդ աղբանքը, որ վէպ է անւանում, այնքան հեշտ է արդիւնաբերում, որ արդիւնաբերողները սունկի պէս են բնում ամեն օր:

Եւ իսկապէս, հայկական վէպ գրելուց էլ ինչ հեշտ բան: Գուք գիտէք մի լաւ պատմութիւն, եթէ գրել գիտէք, կարող էք վերցնել այդ պատմութիւնը, գրել ինչպէս կարողանում էք, վերնադիր հնարել, դնել նրա տակ խոշոր տառերով «վէպ» և ահա պատրաստ է վէպը, դուք վիպագրող էք: Գեղարեստի օրէնքներ, հոգեբանութիւն, լոգիկայի պահանջ, մտքի ամբողջութիւն, խորութիւն—այդպիսի բաներ պոյութիւնն չունին հայոց վիպագրող նորարոյս հեղինակների համար: Բաւական է միայն հնարել մի ինչ որ պատմութիւն:

Այդպիսի քաջ հնարող հեղինակներից մէկն է պ. Սարիբէգ Տէր-Մեղիքսեղեկեան, որի «Տիրացու Մարկոս» գրւածը իր տեսակ անբովանդակութիւնների մէջ կարող է գոհար համարել: Ինչ էլ գտաւ—Ոչինչ: Մի տիրացուի պատմութիւն, այն էլ մի այլանդակ, հրէշանման: Թէ ինչո՞ւ է այդ պատմութիւնը անպատճառ «Շի-

րակայ կեանքից», ինչպէս գրւած է գրքի ճակատին—այդ Ալահը գիտէ: Անյայտ է մնում և այն թէ ինչու տիրացու Մարկոսը այնպիսի դադան է: Տիրացու Մարկոսը մի քանի մարդ է սպանում, մի քանիսների մահւան պատճառ է դառնում, այրում է մի գիւղ, բանտարկել է տալիս շատերին. փախչում է, յետ դառնում, ծեծում է կնոջը, քահանայ է դառնում, հալածւում է իր անպիտանութիւնների պատճառով, կորչում, թաղւում է մի ինչ որ մութ ու անհասկանալի պատմութեան մէջ, ուր երևում է մի ինչ որ պ. Աղգասէր, մի կեղեքիչ առաջնորդ Հայրիկ անունով, ապա էլի յայտնւում է իբրև խաբեբայ, մատնիչ, բարերարների ոտի տակ քանդող և այլ այսպիսի քաջազորութիւններ անելուց յետոյ մեռնում է աւանց հաղորդութեան և խոստովանութեան Տաճկաստանի մի խուլ անկիւնում: Եթէ փորձէք իմանալ թէ ինչ միտք յայտնելու համար է պ. Տէր-Մեղիքսեղեկեանը 117 երեսի վրայ միջից հարկւր կտոր դառել, դուք կիմանաք մի այսպիսի բան. եթէ տիրացու Մարկոսից չընկնի նրա նշանածին, բռնի կերպով մի ուրիշին աւած չըլինէին, այդ դէպքում տիրացու Մարկոսը լաւ մարդ կըմնար, կապէր իր գիւղում մինչև կեանքի վերջը և կը դառնար մի լաւ քահանայ: Ահա այսպէս են հասկանում Հայաստանեայց եկեղեցու տիրացուները հոգևորականութեան շահերը: Ինչ ասես: Յաւալին միայն այն է, որ այդպիսի մի ողորմելի միտքը դեռ պիտի ծախուի մարդկանց, այն էլ 25 կոպէկով: Ափսոս այդ 25 կոպէկ:

Հայ - Ժողովրդական հէրալթներ, Ժողովածու Տ. Նաւասարդեան. ութերորդ գիրք, Թիֆլիս, տպ. Վարդանանի 1894.

Պ. Նաւասարդեանը շատ վա-

զուց է սկսել հաւաքել հայկական հէքիաթները և իր այդ գործով վաղուց է զբաղել մեր մամուլի համակրութիւնը: Բաւական տուեալն յամառ աշխատութիւն և գրական մի յայտնի անտիճանի պատրաստութիւն է հարկաւոր ժողովրդի բանահիւսութիւնները հաւաքելու համար: Պ. Նաւասարդեան տարիներին ընթացքում ձեռք է բերել այդ գործում բաւական հմտութիւն, ուստի և նրա հրատարակած հատորիկները հարկաւ լաւ տեղ կը գտնեն մեր ազգային գրականութեան մէջ:

«Հէքիաթներ» ութերորդ դիրքը, որ նորերումն է հրատարակել, պարունակում է իր մէջ 3 հէքիաթ Արարատեան բարբառով, 5—Ղարաբաղի բարբառով և 3—Ղրիմի բարբառով: Բացի գրանցից իբրև յաւելած զբոյսի վերջում կան ջան-գիւղումներ, ժողովրդական երգեր, աղօթքներ, առածներ, անէճքներ, երգումներ, առանցութիւններ, սովորութիւններ, նախապաշարմունքներ և հանելուկներ: Պարզ է, որեւէ, թէ որքան բազմակողմանի և հետաքրքրական է այս զբոյսի բովանդակութիւնը: Իսկ թէ որքան ճիշտ է արտայայտւած ժողովրդական հոգին, լեզուն այս ժողովածուի մէջ, մենք իմացանք Ղարաբաղի բարբառով գրած հէքիաթներից: Գրանց հաւաքել և զրի է առել հանգուցեալ մանկավարժ Առաքել Բահաթեան. ոճը, բառերը, պարձւածքները բոլորովին հարողատ և բնական են, հաւաքողը բարեխղճութեամբ է կատարել իր գործը. իւրաքանչիւր հէքիաթ ներկայացնում է մի ամբողջութիւն, որ ապա է երկար ձգձգումներից, աւելորդ բառախաղութիւններից: Գիրքը այնպէս է պատմում հէքիաթները, որ կարծում էք թէ լսում էք ժողովրդական հմուտ պատմողին:

Նկատենք անցողակի կերպով, որ ժողովածուի մէջ Ղարաբաղի բարբառով գրած հէքիաթների երեան գողը մենք համարում ենք յիշատակութեան արժանի, մանաւանդ այն պատճառով որ Ղարաբաղը, այդ հայաշատ կենտրոնը, որ ունեցել է և ունի ինքնուրոյն ժողովրդական կեանք, մինչև այժմ պահպանում է իր բարբառը, որ կարեւոր տեղ է բռնում կովկասեան հայերի գաւառաբարբառների մէջ. բայց այդ բարբառը և նրանով արտայայտւած ժողովրդական բանահիւսութիւնները մինչև այժմ պէս լուրջ ուսումնասիրութեան առարկայ չեն գտնուել:

Թէ որքան պ. Նաւասարդեան նպատակ է մեր գաւառաբարբառների զրի անցկացնելուն, այդ կարելի է իմանալ հետեւալից. իր ութ զբոյսի մէջ պարունակել է 63 հատ հէքիաթ. այդ թիւը 33 Արարատեան բարբառով, 7 Լօռու, 6 Ղարաբաղի, 7 Ատտապատի, 4 Վանի, 6 Ղրիմի բարբառով: Այսքանն էլ բաւական է հաստատելու համար որ ժողովողը զովելի ջանք և ուշադրութիւն գէպի իր սիրած գործը շատ է գործադրել:

Աւելորդ է ասել, որ հէքիաթների ժողովածուն հետաքրքրական և գնահատելի է ոչ միայն ողջագրական և լեզաբանական մասնադիտութիւնների տեսակէտից: Եւրոպանչիւր ընթերցող, որ սիրում է իր ժողովրդի կենդանի բարբառը, որին ժողովրդական անպաճոյճ ստեղծագործութիւնները պեղարւեստական զարեութիւն են պատճառում, կորոզ է հաճութեամբ կարդալ այդ ժողովածուն, չունենալով մասնադիտական միտումներ:

Անցեալ տարի սարսափելի հանգամանքների մէջ (խելագարւած) մեռաւ ֆրանսիական ամենայայտնի և համակրելի վիպագրողներից մէկը, Գիւլի դը Մօպասան: Նրա բազմաթիւ մանր պատկերները տպագրւում էին բոլոր երկիրների տարբերական թերթերում և ամեն տեղ տարածւում էին տաղանգաւոր հեղինակի անունը: Այդ *մինկատիւր* պատկերները միանգամից զբաղում են ընթերցողին իրանց գեղեցիկ, սեղմած ոճով, կենսական այն ճշմարտութեամբ, որ գրածքի այն ու համն էր կազմում: Հայ պարբերական մամուլի մէջ էլ շատ են երևացել Գիւլի դը Մօպասանի պատկերները թարգմանած: Բայց տաղանգաւոր հեղինակի բեզմաւոր զրշի արտագրութիւններն այնքան շատ են, որ մի քանի հատորներ են կազմում. համարեա իւրաքանչիւր զբաղւածք տարունակում է իր մէջ ինքնուրոյն միտք: Մարդկային կեանքը անսահման բարդ, բազմակողմանի երեւոյթների մի քառ է. այդ երեւոյթներից շատ շատերն են տեղ գտել ֆրանսիացի վիպագրողի պատկերներում և հենց այդ պատճառով թարմ և ազգու տպաւորութիւն են թողնում ընթերցողի վրայ: Թէ որքան գնահատելի են Գիւլի դը Մօպասանի այդ բազմաթիւ պատկերներն ու վէպիկները, կարելի է իմանալ նրանից, որ ռուս հռչակաւոր վիպագրող կոմս Ա. Տոլստոյ նախաձեռնել է այդ գրածներից ընտրել ամենայարմարները ռուսերէն թարգմանութեան համար: Անցեալ տարւայ վերջերում լոյս տեսաւ այդ ընտրած վէպիկների և պատկերների առաջին հատորը, որ կրում է այսպիսի վերնագիր. Со-чинения Гюи де Мопассана, избранные Л. Н. Толстымъ. Թարգմանութեան վրայ հսկել է

ինքը, հռչակաւոր վիպագրողը: Եւ հշմարիտ, այդ ժողովածուի մէջ գտնուում են Մօպսսանի պիւստի-ներէից ամենադիպիկները, որոնք կարգացում են մեծ հետաքրքրութեամբ:

Որպէս զի ընթերցողին մի պա-պաւոր տոնը հեղինակի տապան-գի մասին, վերջներ հէնց աւա-ջին պատահած պատկերը, օրինակ «Առանի լոյսը»: Վեց և $\frac{1}{2}$ երես-ընամ այդ պատկերը հանում է մեր առաջ Մալխանեան անունով արքային: Եկեղեցու պաշտօնեան կարծում է թէ հասկացել է ամեն ինչ այս աշխարհի մէջ. նա զիտէ թէ ինչի համար է ստեղծւած այս աշխարհը, զիտէ որ ամեն ինչ ունի երկրի վրայ իր ոյր ծառայու-թիւնը, նախատահանած նպա-տակը: Աւշալոյսը, նրա կարծի-քով, ստեղծւած է քնից անորոշե-լի տրամադրութեան մէջ գարթ-նելու համար, օրը—հունձ հաս-ցնելու համար, անձրիւ—արտ-ջրելու, երեկոն—քնի պատրաստ-ւելու, զիշերը—քնելու համար: Եւ ոչ մի կերպ նա չէր կարող թոյլ տալ այն միտքը որ բնութիւնը յայտնի նպատակի չէ ծառայում, որ աշխարհային կեանքը, ընդ-հակառակն յարմարում է բնու-թեան պահանջներին:

Նա շատ ատում էր կանանց: Ասուած, կարծում էր նա, ստեղ-ծել է կնոջը սղամարգին փորձե-լու և խաբելու համար միայն: Նա զեռ մի կերպ հաշտւում էր միա-անձնուհիների հետ, ենթադրելով որ կանացի քնքշութիւնը, սրտի կարողութիւնը խլացած են կրօ-նաւորի զգեստի տակ:

Ահա այդպիսի մի մարդ ու-նէր մի ազգական աղջիկ, որը մի գեղեցիկ, կայտառ արարած է: Նրա մէջ եռում է կեանքը, նա սիրում է բնութիւնը. նա պատրաստ է համբուրել ճանճը, որն է բոյսի

սիրմերը: Արբան վախում է այդ աղջկայ սրտի քնքշութիւնից և պատրաստում է նրան գլխու-թեան քոյր պարձնել:

Բայց նա յանկարծ իմանում է որ այդ աղջիկը սիրահարւած է և երեկոնները գաղտնի աեսակցու-թիւններ է անում իր սիրահարի հետ: Սարսափում է եկեղեցու պաշտօնեան, ամբողջ օրը կատա-լութիւնից կրծում է իր շրթունք-ները, իսկ երեկոյեան գնում է սիրահարների տեսակցութեան տե-ղր իր ազգական աղջկան պատ-ժելու համար: Հեղինակը զեղե-ցիկ կերպով նկարագրում է լուսն-կայ հրաշայի գիշերը: Բնութեան շրջութիւնը նրան պաւում է, յափշտակում, նա նորից ուզում է իմանալ թէ ինչն է համար է այս-պիսի գիշերը:

Եթէ լոկ քնելու համար է, Լ ինչ հարկաւոր էր այս փառահեղ վայելչութիւնը, բնութեան այս վտեմ պշարները: Ինչն է համար է այս երկրի տակ այսքան շատ կուտակւած գեղեցիկութիւն, հրա-պոյր, շուք, երբ մարդիկ չըպիտի տեսնեն, երբ նրանք քնած պիտի լինեն այդ ժամանակ: Արբան չի հասկանում:

Բայց ահա հեռուից, արծաթա-գոյն լոյսի մէջ երեաց սիրահար-ւած գոյգը. զա էր այն հարցերի պատասխանը, որոնք այնպէս գե-րել էին հոգեորականին: Զոյգը մօտենում է: Արբան տեսնում է բարձրահասակ տղամարդին, որ գրկել է իր աղջկանուհուն. նրանք համբուրւում են, շնչում են: Արծնաւորի առաջ բացւում է հրաշայի տեսարան. նա սկսում է հասկանալ: «Գոյց է Աստուած ստեղ-ծել է այս գիշերները, որպէս զի լոյէլական վարպետը ծածկէ մարդկանց աշխարհային սէրը», մտածում է նա և սկսում է հե-ռանալ: Նա հասկանում է որ

Աստուած թոյլատրում է ուրը բացորոշ կերպով շրջապատելով նրան այսպիսի հրաշքներով:

Նա ամօթահար է, փախչում է երջանկութեան այդ փառաւոր հանգէսից և դգում է որ ինքը մտել է մի տաճար, ուր իրաւունք չունէր ոտք դնելու:

մանր յուրեր

Խմբագրութեան հանգուցեալ պրօ-ֆէսօր Ն. Ներսէսեանի աշրին հե-ռագրով յայտնեց իր ցուակցութիւնը այդ տարածած կորուստի համար:

Կարձեալ ռազմա-վերական ճա-նապարհը անցեալ չաբաթ մի քանի օրով ծածկւած էր սաստիկ ձիւնով և փօսաբ Առևտրատանից չէր ստացւում: Զիւնի տակովն են եղել հինգ մշակ, որոնցից երեքը գտել են և հանել կենդանի, իսկ երկուսին որոնելը բո-լորովին անհնար եղաւ փոթորիկի և բուքի պատճառով:

Եւլտի կողմաքը աճուրդով մնա-ցել է հանգո ցեալ Աղալարովի ամու-սին օգերեւտալին երգչուհի ա. Սէտո-վայի վրայ՝ 205 հազար բուրլով: Ուր մնացին մար գրամատէրերը, որ մի-լիօնաւոր արժէք ունեցող կողմաքը չրկարողացան գէթ 206 հազար բուր-լով առնել ..

Հրատ. Բնկերութիւնը տպագրու-թեան է յանձնել Հոգատարութիւն մանկանց զբոսիչը:

Մարտի 16-ին, Թիֆլիսի նահանգա-կան դատարանում կարգուցեցաւ «НОВОЕ Общество» լրագրի խմբագիր իշ. Վ. Մ. Թումանեանցի գործը: Խմբ-բագիրը 1892 թւի վերջերում էր թեր-թում իրրեթէ գրադարակ էր Բաթումի քաղաքային մանկաբարձուհի Ա. Ս. Վուսկելիչին: Կատարանում նախագահ էր Լ. Բուրգարդտ. մանկաբարձուհի կողմից խօսում էր երգեհոյ հուա-տարմտար Գրեկուլովը, իսկ Թու-մանեանցի կողմից—պ. Պօղոս Գօլու-խանեանը: Երեկոյեան մօտ ժամի

Ծին դորժը վերջացաւ և արդարացաւ իշ. Թումանեանցը:

Մի քանի տիկիներէ յախաձեռնութեամբ Թիֆլիսում կազմակերպւում է Վանուկներին օգնող բնկերութիւն, որի նպատակը պիտի լինի՝ օգնել և խնամել բնկեցիկ և բոլորովին որբ մանուկներին: Այդ վեհ դործի ինքիցիտօրները մինչև անգամ վճռել են գիմել բարձրագոյն կատարութեան իրաւունք ստանալու, որ բնկերութիւնը կրի Մեծ Իշխանուհի Կսենիա Ալեքսանդրովնայի անունը:

Մեզ խնդրում են յայտարարել, որ արդէն ձեռնարկւած է թարգմանելու Դիմիտրի Բելիկովի „Луки-Ларосъ“ վէպը և Ն. Պուտեատի „ОДИНОКАЯ КОЛОНИА“ և „Тамъ и здѣсь“ պատմածքները:

Ա Փ Ո Ր Ի Ջ Մ Ն Ե Ր

Մարդ ամեն կողմից իրան ենթարկւած է զգում մարդկութեան: Մարդկութիւնն է մարդկային անհատներէից կազմւած մի մեծ բնդհանրական կեանք: Մարդկութեան պիտի առանձին ըմբռնել այդ անհատների կեանքից, ինչպէս որ իւրաքանչիւր մարդու կեանքը առանձին ենք ընդունում (թէպէտ և ոչ անկախ) մարդու օրգանիզմը կազմող կենդանական բճիճների կեանքից: Այդ բնդհանրական կեանքն է Կոնտի փիլիսոփայական սխառմի հիմքը:

Լիւիս.

Կեանքն անյկայիւղ միայն զարթոթիւնների և անձնական հաճոյքների համար՝ թէպէտ օրէնքով արգելւած չէ, պէտք է սակայն այնքան պիտի համարուի, որ փոքր ինչ ամօթի զգացումն ունեցողը չըմտահանայ այդպիսի կեանք վարել:

Կոնտ.

Կրօնն է մի կապ, consensus, որ յատուկ է մարդկային թէ անհատական և թէ հաւաքական գոյութեան և այնքան բնական ու օրինական է, ինչպէս առողջութիւնը մարմնի համար: Կրօնն իր մէջն է կենդրոնացնում մարդու

բնութեան բոլոր ձգտումները, դործունէութիւնը, սէրը և միտքը: Կրօնն է կեկալարում քաղաքականութեան, գեղարւեստի և փիլիսոփայութեան:

Կոնտ.

Աւրիշներէ տանջանքների խղճուկ դիտող

Ես կեանքս անցուցի անպառաւ.

Եւ անաւ արթնացել է խիղճը

Վրիժառու

Եւ տոչորում երեսս ամօթի կրակով:

Նիկիտին.

Եթէ քեզ չի պատահել տեսնել տրտում կեղեցիկուն, ուրեմն դու չես տեսել զեղեցկութիւն:

Նիկիտ.

Անբախտները լինում են բարկացալու, հպարտ և հրամայող:

Վալտեր Սկօտ.

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՆ ՓԵՏԻՒՐ № 2

Ա Ր Ա Ր Ա Տ

ըովանդակութիւն

Կիւրակէն սուրբ պահել.—Եղիշէ վ. Մուրատեան: Պատկի ս. խորհուրդը.—Ա. Տէր-Միքէլեան: Թէ ինչպէս պէտք է ապրել բաղդաւոր լինելու համար (թարգմ.).—Խորէն ծ. վ. Ստեփանէ: Խղճի դերը.—Ն. Տէր-Աւետիքեան: Մրմունջը (Բանաստեղծ.).—***: Հայաստանի վիճ. IV դարում.—Ղևոնդ սարկաւազ Գեանջեցեան: Հայկականք.—Միքայէլ: Տէն.—Ն. Մաղաթեան: Լուսպէք ձեր ձեռները.—Յ. Չիլինկիր: Յայտարարութիւններ:

Մ Ո Ւ Ր Ճ

ըովանդակութիւն

Ղազրէյ Բէքսանդրէ.—Ձորի նահապ Գոչա: Մանուկեանց Լեոն.—Աւերակների վերայ (բանաստեղծ.). Բալլեան Սամուէլ.—Կենդանիների հասարակ. կեանքը: Մատուրեան Բ. լէքսանդր.—Փառքի տեսչը (բանաստ.) Ջարարեան Թաղէոս.—Բժշկականութիւն և հոգեբանութիւն: Քրդահատեան Բ. Հրէշը (պատմածք). Ղարաջեան Գէորգ.—Բանուորների ապահովաց. խնդիրը: Մարգսեանց Մարգիս.—Լեզուն և ուղղագրութիւնը: Բանաթրեան Մարգիս.—Հոգ. և անձն. իրաւ. հին Հայաստ. Բ. Բ. Քաւարոն, հանդէսը: Ա. Բ.—Փլամմարիոնի-ի աստղաբաշխ.: Բրաւսանեանց Բենտիք.—Բնորոգական գործերի վտանգումը: Արտօրանեանց Աւետիք.—Մի ընկեր. սկիզբն ու վախճանը:

Մարդանեան Փրիլոն.—Նաւթարդիւնաբ. ներ. վիճակը: Տէրեան Ստ.—Տպաւորութիւններ Գանձակից: Բալլեան Ս.—Բնագէտների ժողով Մուկուլում: Խմբ.—Ջանազան լուրեր:

Ա Ղ Բ Ի Ի Ր

ըովանդակութիւն

Հրէական տիպեր Նրուսագեմում (պատկեր): Ջիւնանման (Գերմաներենից). Գր. Տ. Պօղ.: Մասիսի կատարին (ոտանուոր) Յ. Թումանեանցի: Քիւրդ տղայ (պատկեր). Մաքսը դրօշակ. Թարգ. Օրիորդ Ս.: Սարուկներ (չարունակութիւն և վերջ) Յար. Թումանեանցի:

ՀԵՏԱԿՐԹՐԱԿԱՆ

Հրաչալի կենդանիներ.—Անտոնիօ Շէմպանզէն (պատկերով). Գիտնական բնկերներ. Թարգմ. Կ. Մարտիրոսեանցի:

ՋԻԱՐՃԱԼԻՔ

Թաւառակ. խնդիր: Հանելուկներ (գհատ). Խնդիր-հանաք:

Խմբայիր-Հրատարակիչ

Տիգրան Նազարեան

տեղեկատու

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍՆԱԽՈՐ ՀԻԱՆԴԱՆՈՑ

Բ. ՆԱԽԱՍԱՐԴԱՆԻ

(Կուկիս, Վօրօնցովի արձանի նանդէպ)

Հիւանդների ընդունում են ամեն օր, բացի կիրակի օրերից:

ԱՌԱՐՑՆԵՐԸ

Բ. Ա. Նաւասարդեան—11—12 ժ. վերաբուժութեան և վնասարկան (սիֆիլիս) հիւանդութիւնների: Կ. Մ. Չիլովանի—9—10½ ժ. աչքի և նեարդային: Գ. Գ. Բուդկովսկի—10½—11½ ժ. ներքին, երկխայոց և կանանց: Ի. Յ. Պրօտասուկի—11½—12½ ժ. ախտի, կոկորդի, քթի և կրծքի: Կին-բժիշկ Տուրքովիչ—12½—1 ժ. կանանց: Ա. Պ. Կարապետեան—1—1½ ներքին և երկխայոց: Ե. Բ. Կ. Կ. Կ. Կ.

Ե Բ Ե Կ Ո Ն Ե Բ Ը

Ա. Գ. Գուրկո—6—7 ժ. սիֆիլիսի և մէլի ու սեռական օրգանների:

ԱՅԿԱՅԻՆ, ԳՐԱԿԱՆԱԿԱՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱՆԱԿԱՆ
ՁԱՐԱԹԱԹԵՐԹ

I „ՉԱՎԻԳՆ“ ՏԵՐԻ

„ՇԱՎԻԳՆ“ ԶՐԱԳԻՐԸ

Հրատարակում է Քէհրաում շա-
բաթ մի անգամ:

1. Առաջնորդող յօդածներ առա-
ւելագույն պարսկահայ հասարակական
կեանքին վերաբերեալ: 2. Ներքին
տեսութիւն. — Թղթակցութիւններ և
Ներքին լուրեր: 3. Արտաքին տեսու-
թիւն. — Թղթակցութիւններ Արտա-
սահմանից, Քաղաքական բաժին և
Արտաքին լուրեր: 4. Մատենախօսու-
թիւն: 5. Խառն լուրեր: 6. Բանասի-
րական: 7. Հեռագիրներ Քէյտերի
գործակալութիւնից: 8. Յայտարա-
րութիւններ ամեն լեզուի:

Բաժանորդագրինն Ռուսաստանի
համար 3 րուբլի է:

Հասցէն՝ Քէհրան, Շաւիգ շաբաթա-
թերթի խմբագրութեան: Rédaction
du journal arménien „CHAVIGH“.

Արտատպութիւն-հրատարակիչ

Ա. Բէգ-Նազարեան

«ԱՐԵՎԵԼԿ»

Օրագիր

ՓԱ. ՏԱՐԻ 1894

Բաժանորդագրինն է՝ 150 արծաթ
դրանկան: Օտար երկիրներ՝ 56 ֆր.

Հասցէն՝ Direction du journal
„AREVELK“. Galata, Constantinople.

ՇԻՐՎԱՆԶԱԴԻ

„ԱՐՄԵՆ ԳԻՄՆԱՔՍԵԱՆ“

Վէպը

Գրառուում է հեղինակի մօտ. Թիֆ-
լիս, Շիրվանզադ.

Գինն է ճանապարհի ծախսով
1 ռ. 50 կ.

СЕЛЬСКОХОЗ. И ЭКОНОМ. ЕЖЕНЕДѢЛ. ЖУРН.

„ХОЗЯИНЪ“

Задача изданія—удовлетворять, по
возможности полиѣ, назрѣвшей по-
требности въ серьезной разработкѣ
практическихъ вопросовъ о поста-
новкѣ русскаго хозяйства въ на-
стоящемъ и будущемъ въ связи съ
обзоромъ главнѣйшихъ экономи-
ческихъ и финансовыхъ факторовъ,
а также съ указаніемъ выдающихся
явленій общественной и государ-
ственной жизни.

ПРОГРАММА

I. Правительственные распоряженія
II. Телеграммы. III. Статьи и об-
зоры по всѣмъ вопросамъ сельска-
го хозяйства, политической эконо-
міи, финансовъ, общественнаго и
государственнаго хозяйства; статис-
тика; добывающая и обрабаты-
вающая промышленность, кустарное
дѣло, торговля, пути сообщенія,
землевлдѣніе, кредитъ и денежное
обращеніе. IV. Хозяйственное са-
моуправленіе; земское и городское
хозяйство. V. Товарные и фондовые
рынки. VI. Экономическая жизнь
иностранныхъ государствъ. VII.
Хроника сельскаго хозяйства въ
Россіи и заграничѣй. VIII. Научные
обзоры по сельскому хозяйству и
связаннымъ съ нимъ отраслямъ.
IX. Смѣсь, интересныя извѣстія,
изобрѣтенія, рецептура, вопросы и
отвѣты. X. Обзоры сельскохозяйст-
венной литературы. Библиографія.
Приложенія: оригинальныя и перевод-
ныя сочиненія, атласы, рисунки,
чертежи, портреты дѣятелей въ
области сельскаго хозяйства, образ-
цы.

Къ изданію привлечены лучшія силы.
Редактированіе экономическаго от-
дѣла возложено на А. П. Субботина,
сельскохозяиственнаго

на А. П. Мертваго.

ПОДПИСНАЯ ЦѢНА:

на годъ шесть р. съ даст. и пер.
(за границу—девять р.) на полгода
три р.; доп. разсрочка по рублю въ
мѣсяцъ впередъ въ продолженіе пер-
выхъ шести мѣсяцевъ.

Адресъ. С.-Петербургъ, Невской 12,
и Москва, Триумфальная № 217 д.
Даниловой.

ՇԵՐՈՒՆՎԱՆԶԱԴԻ
„ԱՐՄԵՆ ԳԻՄՆԱՔՍԵԱՆ“

ՆԵՐՎԷՅ ԹԵՐԱԿԱՆ ԲԼԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆԵՐ

ԱՂԲԵՐԻՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐԻՆԵՐ անսնից պրեմիաների 3 ռ. է,
ՏԱՐԱՉԻՆԸ 6 ռ. հանգեմ Կիսկուծ., թեմ. „Ազնյոր յ Կարաչո“

ԱՂ ԿԱՐՇԵՆԻՐ՝ ՍՏՆՆԸ 8 ՊԵՏԱԿԵՐ ԽԵՐԻՐ ՊԵՏԵՐ, ՊԵՏԵՐ ԵՒ ՈՐԱԿՐԻՐ ԵՐԱ 5 Ր.
ԽԵՐԻՐ. Հրատ. Տ. Նազարեան

Վաճառում են

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ԹՈՒՄԱՆԵԱՆԻ

1) ԽՈՒՆԻ, ՎՈՂՐԻԼԻ մեկ տար-
ւածով, գինն է 10 կ.

2) ԱՐՈՒԹԵԱՆ ԹԵՐԵՐԸ, պրտիկ-
րաղարդ (Թարղ.) գինն է 30 կ.,
Գինն է «Տարաղի» խմբագրութեան: